
LEARKOMPLEKSET

INDVARSLER

DØTRENES ÆRA

Ånden fra King Lear stiger op i vores tid. I sin nye bog gør professor Lars-Henrik Schmidt op med Freuds ødipuskompleks og viser, hvorfor en ny familiesaga må i spil for at forstå det moderne liv, nemlig Shakespeares tragedie om Kong Lear. Learkomplekset er et nyt begreb for autoriteternes aktuelle krise, som indvarsler døtrenes æra.

Af direktør og professor Lars-Henrik Schmidt

---

* Når forældre fortæller deres børn, at de skal forfølge deres egne ønsker, er det ofte forbundet med håbet om, at børnene gør, som forældrene vil – selv når børnene er sat fri. Sådan går det langt fra altid. Befrierne – moderne forældre – må sande, at de frisatte tager sig friheder, som de ikke ville have taget. Dette er kun et enkelt eksempel på en mere gennemgående tendens, nemlig at magten – forældremagten, lærermagten, pædagogmagten etc. – abdicerer uden i virkeligheden at ønske at miste sit greb. Det gør magten i naiv overbevisning om, at de betroede vil forvalte sagen som de. Det gør de så ikke – og det har et navn. Dét er Learkomplekset. Troen på, at man kan abdicere og forvalte in absentia – og så skuffelsen over, at det ikke forholder sig sådan. Illusionen punkteres, det vil sige illusionen om, at lovens ånd svæver over lovens bogstav.

Learkomplekset henter sit navn fra William Shakespeares krønike og tragedie fra 1808 om Kong Lear, der skuffes over sine døtres kærlighed og mister sin forstand. Kong Lear overdrager frivilligt magten til sine døtre, men han skuffes, da de sætter deres egen dagsorden og kaster kongedømmet ud i kaos. For hvad var det nu lige, Kong Lear gav sine døtre, om ikke netop *friheden* – friheden til at vælge deres mænd efter, hvad de måtte lyste. Som den *nar*, han fordobler sig med – og som er hans eneste tro følgesvend ved siden af Jarlen af Kent – gør han det i sikker forvisning om, at de naturligvis, som døtre gør og bør, vælger ham – om ikke andet så på skrømt da.

Cordelia kan ikke få sig til at erklære, at han er manden i hendes liv. I sandhed ved hun, at hun vil vælge en anden

mand, end hun har lyst til. Hun vil elske en anden mand, for hun kan jo ikke elske sin Lear som en mand, da han just er hendes Far. Og hun elsker ham som sin Far til den bitre ende, og hun træffer sin kærlige mand, der tager hende for den, hun er uden gods eller guld; han tager hende som sin kvinde i lutter kærlighed. I sin vrede forstøder Lear sin Cordelia, men hun er dermed den klassiske skæbne, der overvælder Lear, og naragtigheden tager bo som hans galskab. Hans selvretfærdige vrede mister fodfæste og ly, og raseriet stormer gennem hans grånende hår; forstanden forlader hans sind, inden kniven i hjertet materialiserer sig, og blodet viser sig ikke at være bånd nok til livet. Det kunne være gået anderledes, hvis han havde truffet andre valg; men det ville han ikke. *King Lear* er ikke en skæbnefortælling, men en fortælling om en skæbne. Det er ikke gentagelsen af en antik skæbne som den antikke Ødipus', men opførelsen af en klassisk, hvor valgene har konsekvenser. Mens ødipuskomplekset handler om mødrenes og sønnernes revolte mod fadermagten, så er det i dag døtrenes revolte, som banker på døren. Det er underligt for en klassisk forestilling om magt, der forbinder magt med styrke – forstået som fysisk styrke og dermed med kroppen som sidste referent.

Filosoffen Friedrich Nietzsche havde i sin tid øje for feminiseringens værdier, og dermed de alternative styrker. Det er ikke den store nyhed. Mere overraskende er det måske, at det kvindelige – nærmere bestemt det pigelige – vinder så meget terræn, som tilfældet er. Det er ikke alene en ny familiesaga, der er på spil. Det er en ny samtidsdiagnose.

Det drejer sig altså ikke om kvinderne som sådan, men om de værdier, der alt andet lige hyldes af yngre kvinder, jomfruer, piger og filialer. Den store taber er sønnerne. Det moderne samfund har ikke brug for sine sønner. De lever i vid udstrækning en kummerlig tilværelse uden adgang til magtens korridorer. I tidligere epoker og andre kulturer var de unge mænd det fremmeste guld, der skulle sikre samfundets reproduktion og beskyttelse. Et overskud blev ofret i sagens tjeneste. De var langt vigtigere end deres søstre, der ikke så dagens lys, og blev anset for alliancemidler, når det gik højt, og som belastning for familien, der skulle gives medgift for at slippe af med – eller til nød som en nødtørfugtig indtægtskilde.

Til gengæld har de unge kvinder gyldne tider i den nye epoke. Så gyldne vilkår, at de end ikke behøver at bekæmpe magten, som deres mødre i alliance med sønnerne. Ethvert parti, enhver virksomhed bejler til de unge kvinders gunst. Og her gik de og troede, at de ikke var eftertragtede, og at de ligefrem af gammel vane var undertrykte, måske ligefrem underkuede, som nogle af deres mødre. Mange kan endog ironisk *trøstigt* påtage sig en undertrykkende påklædning, som i visse kulturer symboliserer tilbagetrækthed, men som omplaceret i moderne kulturer er ironisk. De stormer ind på direktionsgangene, der alt andet lige er vor tids kommandocentraler. Ingen statistik kan skjule, at ligestilling og kønskvotering er på vej til at blive en obsolet affære, det nærmest er provokerende at tematisere. Skulle der være et efterslæb, vil det fortage sig i det omfang, det er ønsket – og det er det af en række grunde ikke nødvendigvis per natur. I stedet er det en kalkulation vedrørende livsformer værd – og kvinder vil frem for alt ikke være mandlige chefer. At sådan noget som ligeløn ikke er realiseret generelt, tilhører en helt anden kulturhistorisk begrundet affære, der handler om det såkaldte kvindearbejdes generelle prestige, som er stigmatiseret af, at det har været anset for udskifteligt og dermed mindre enestående end mandearbejdet.

Med Learkomplekset er valget – frivilligheden – over os. Efterhånden er individets frihed basis for alt. Arbejde skal være sjovt, og vi vil selv bestemme. Medarbejderen er blevet som medborgeren – en forbruger. Servilsamfundet har afløst civilsamfundet, nu skal staten sælge sig selv til borgerne. Vi skal lære, men kun på egne præmisser. Den pædagogiske myndighed har kronede dage som herskende ideologi. Hele det lærende samfunds ideologi fortrænger suverænitetsproblematikken ved at insistere på hver enkelts suverænitet. Så længe man lærer, er alting godt. Læringen har ingen alder – kun kompetencerne som sådan, men dem må man så stedse udvikle, og det er jo godt det samme. Det kan man gøre, fordi modsætningen mellem frihedsbegreber fortrænges i *ligeværdighedsideologien*. Hellere eventyrlige kompetencer end ingen udvikling. Som Dodoen i Lewis Carroll så viseligt har resolveret: Alle skal have præmier! Magten mødes af en ny fordring. Der stilles ikke blot krav

”Ethvert parti, enhver virksomhed bejler til de unge kvinders gunst. Og her gik de og troede, at de ikke var eftertragtede, og at de ligefrem af gammel vane var undertrykte, måske ligefrem underkuede, som nogle af deres mødre. De stormer ind på direktionsgangene, der alt andet lige er vor tids kommandocentraler.”

om, at ens ret sker fyldest. Vi er nået det punkt, hvor vi end ikke vil acceptere, at valgene har konsekvenser. Vi vil have lov at vælge om. Det kostume passer mig ikke. Det er aldrig for sent at fortryde. Det er selve valgbetingelserne, der må laves om. Det er ikke valget som sådant. Det er frit. Det er betingelserne for at vælge, der skal være frie for personligheden. Man er ikke overladt til sin skæbne gennem valg – man vælger sin skæbne. Således vil vi vælge personlighed – ikke blot frivilligt, men i fri-villig-hed. Lear bliver et kompleks for os moderne, fordi vi kort og godt er friset til det. Det er Cordelias skæbne, og hun drager omsorg for Lear, men det er hende, der fører ham til sin kniv, da rollen er udspillet. De andre søstre tager hinandens liv, men Cordelia tager sit eget. I sit valg almengøres hun. Hun kommer ikke tilbage fra sin frisættelse, men hendes verden af stadige valg regerer. Det er hendes æra, der gryer.

Hvad stiller vi op med denne æra? Lad mig lave nogle – måske overraskende – sammenligninger, der peger på udfordringerne: Civilsamfundet og markedet har allieret sig mod staten som moderen og sønnerne mod faderen. Mødrene har foretrukket deres sønner frem for deres mænd, og det har der været gode kulturhistoriske grunde til. Døtrene har vi ikke hørt så meget til som andet end bytteobjekter – og dermed som en anden form for stabilitetsfænomen. Der var en uhellig alliance mellem mødre og sønnerne. I dag er der en alliance mellem døtrene.

LARS-HENRIK SCHMIDT

Professor i filosofi og pædagogik ved Aarhus Universitet, direktør for Forskningscenter Gnosis. Han har et omfattende idéhistorisk og socialanalytisk forfatterskab bag sig og har desuden været medlem af Det Ethiske Råd og formand for Uddannelsesrådet. Hans seneste bog er 'Learkomplekset', som netop er udkommet på Aarhus Universitetsforlag.

www.dpu.dk/om/lhs